

Folkhälsomyndigheten

Indikatorbeskrivning

Oregistrerad cigarettanskaffning

Datum: 2025-02-07

Indikatoruppgifter

Indikatornamn: Oregistrerad cigarettanskaffning
Indikatoransvarig myndighet/organisation: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)
Indikatortyp: Utfallsindikator
Redovisningsnivå: Riket

Källa

Namn på undersökning: Monitormätningarna
Ansvarig myndighet/organisation: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN)

Beskrivning av register/undersökning:

Monitormätningarna genomförs i den svensktalande befolkningen 17–84 år. Datainsamlingen sker med hjälp av ett frågeformulär som besvaras via telefonintervju eller (sedan 2019) en digital enkät, vilken distribueras till respondenterna via en sms-länk. Urvalet dras ur PAR-konsument, som är en databas med samtliga för undersökningen tillgängliga telefonabonnenter. Urvalet är individbaserat och personer med fasta telefonnummer och/eller mobilnummer ingår. Nya urval genomförs varje vecka och varje urval bearbetas under en fyraveckorsperiod. Intervjuer genomförs löpande under året under alla veckodagar, förutom storhelger. Totalt deltar ungefär 350 personer i veckan, vilket motsvarar drygt 18 000 personer per år. Under perioden 2018–2020 ställdes alkoholvanefrågorna endast till en begränsad del av urvalet. För mer information, se publicerade rapporter från Monitormätningarna på CAN:s hemsida www.can.se.

Metodbeskrivning

Indikatordefinition:

Antal cigaretter per invånare 15 år och äldre. Den oregistrerade anskaffningen består av resandeförda cigaretter och köp av smugglade cigaretter. För en mer utförlig beskrivning av indikatorn se 'Indikatorbeskrivning'.

Specifisering av variabler:

Oregistrerad cigarettanskaffning består av två olika kategorier: 1. resandeförda cigaretter 2. köp av smugglade cigaretter

Följande frågor ligger till grund för beräkningarna av den oregistrerade cigarettanskaffningen:

1. Resandeförda cigaretter Frågeformulering: Har du varit utomlands någon gång under de senaste 30 dagarna? (Även dagsresor till t.ex. Danmark och Finland räknas) Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Om man varit utomlands under de senaste 30 dagarna: Frågeformulering: Hur många gånger har du varit utomlands under de senaste 30 dagarna? Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: Tog du med dig hem något av följande i samband med din senaste utlandsresa? Alkohol - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'. Cigaretter - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'. Snus - Svartalternativ: 'Ja', 'Nej', 'Osäker' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som uppgivit att de tagit med sig cigaretter hem : Frågeformulering: Tog du med dig cigaretterna själv eller tillsammans med andra, t.ex. din sambo eller partner? Svartalternativ: 'Ensam', 'Tillsammans med andra' eller 'Vet ej/ej svar'.

Fråga till de respondenter som tog med sig cigaretter tillsammans med andra: Frågeformulering: Kan du avgöra hur mycket ni tog med er tillsammans? Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Fråga till de respondenter som tog med sig cigaretter tillsammans med andra och kan avgöra hur mycket man tog med sig tillsammans: Frågeformulering: Hur många vuxna, inklusive dig själv, var ni som tog med cigaretter tillsammans? Svartalternativ: '2 personer', '3 personer', '4 personer', '5 personer', '6 personer', '7 personer', '8 eller fler personer' eller 'Kan ej avgöra/Vet ej'.

Följande fråga ställs både till dem som tog med sig cigaretter själva eller tillsammans med andra: Frågeformulering: Hur många askar eller limpor cigaretter hade du/ni med er till Sverige den senaste gången? Svartalternativ: 'Antal askar' eller 'Antal limpor'

2. Köp av smugglade cigaretter Definition av smugglade cigaretter som delges respondenterna: Med smuggelcigaretter menar vi cigaretter som någon fört in i Sverige i syfte att säljas vidare för att tjäna pengar på det.

Frågeformulering: Har du någon gång de senaste 30 dagarna, i Sverige köpt cigaretter som du tror eller vet är smuggelcigaretter? Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Om respondenten har köpt smugglade cigaretter: Frågeformulering: Hur många gånger de senaste 30 dagarna har du köpt sådana smuggelcigaretter? Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: Hur många askar eller limpor cigaretter köpte du den senaste gången? Svartalternativ: 'Antal askar' eller 'Antal limpor'.

Köp av registrerade cigaretter I beräkningarna av den oregistrerade anskaffningen används även svar på frågor om köp av registrerade (beskattade) cigaretter i Sverige:

Följande frågor används: Frågeformulering: Har du någon gång under de senaste 30 dagarna handlat cigaretter i affär, butik, kiosk eller liknande i Sverige som kostat 43 kronor eller mer? (Vi menar inte cigaretter som du tror eller vet är smuggelcigaretter). Svartalternativ: 'Ja', 'Nej' eller 'Vet ej'.

Om respondenten har köpt sådana cigaretter: Frågeformulering: Hur många gånger de senaste 30 dagarna har du köpt sådana cigaretter? Svartalternativ: Antal gånger.

Frågeformulering: Hur många askar eller limpor cigaretter köpte du den senaste gången? Svartalternativ: 'Antal askar' eller 'Antal limpor'.

Indikatorn är uppdelad i två segment. Ett segment avser nuvarande metod från och med 2019 och ett segment avser tidigare metod fram till 2019.

Beskrivning av beräkning:

1. Resandeförda cigaretter Antal cigaretter som respondenten tog med sig hem vid den senaste resan summeras och multipliceras med antal gånger respondenten varit utomlands under de senaste 30 dagarna. De respondenter som tog med sig cigaretter tillsammans med någon eller några andra får sina införda

cigaretter dividerade med det antal personer man tog med sig cigaretterna tillsammans med. Om exempelvis en respondent tar med sig 100 cigaretter tillsammans med sin partner divideras den mängden med två, vilket innebär att respondentens införda mängd blir 50 cigaretter. Detta tillvägagångssätt används för att undvika att samma antal cigaretter uppges av flera personer.

Vidare görs kapningar för att undvika att orimliga extremvärden får för stor effekt på skattningarna så att följande maxvärden gäller: 1. 2000 cigaretter senaste resan (10 limpor) och 2. 20 inresor senaste månaden.

2. Köp av smugglade cigaretter Antal cigaretter respondenten köpt vid det senaste tillfället summeras och multipliceras med antalet gånger man köpt smugglade cigaretter under de senaste 30 dagarna.

Vidare gör kapningar för att undvika att orimliga extremvärden får för stor effekt på skattningarna så att följande maxvärden gäller: 1. 2000 cigaretter senaste köpet (10 limpor) och 2. 20 köp senaste månaden.

Beräkning av totala mängden oregistrerad cigarettanskaffning i befolkningen.

Det genomsnittliga antalet resandeförda cigaretter och köp av smugglade cigaretter summeras och multipliceras med antalet personer som är 17-84 år och divideras sedan med befolkningen 15 år och äldre. Detta beräknade antal är dock lägre än de verkliga antalet i befolkningen på grund av respondenter generellt sett underrapporterar köp av cigaretter.

För att korrigera för dessa faktorer har ett uppräkningsförfarande tillämpats. Detta uppräkningsförfarande baseras på skillnaden mellan respondenternas uppgivna köp av beskattade cigaretter och den faktiska försäljningen av beskattade cigaretter i Sverige enligt den s.k. beräkningskonventionen. Skillnaden mellan dessa används som ett mått på underrapporteringen och räknas om till en kvot som används för att räkna upp självrapporterade köp av oregistrerade cigaretter. Data som möjliggör denna uppräkningsförfarande har samlats in årligen sedan 2013 och visar att den självrapporterade cigarettanskaffningen behöver räknas upp med en faktor på 1.5 dvs. med 50 procent. Skattningar för åren innan 2013 har räknats upp på motsvarande sätt. Se CAN-rapporten 151 för mer information om dessa beräkningar och uppräkningsförfarande.

De som deltar i undersökningen viktas sedan 2019B med hänsyn till variablerna kön, ålder, utbildningsnivå, utländsk bakgrund och region (SKR-region). Till och med 2019A viktades resultaten med avseende på kön, ålder och region (H-region).

Från och med den nya metodiken i 2019B med webbsvar har fler extrema värden rapporterats, troligen för att det är lättare att skriva in fel och att ingen intervjuare kan korrigera. Därför har en ny maxgräns införts sedan 2019 när det gäller antalet köpta smuggelcigaretter och köp av registrerade cigaretter under den senaste 30-dagarsperioden. Den uppgår nu till max 6000 cigaretter.

Den nya metodiken med möjlighet till att svara på webben och ny vikt, visade sig trots ny maxgräns och hårdare kapning av extremvärden, fånga upp större mängder registrerade cigarettköp i den utsträckningen att det inte längre fanns någon underrapportering. Från och med 2020 och framåt sker därför inte längre någon sådan korrigering av de självrapporterade uppgifterna gällande oregistrerade cigaretter (läs mer om denna metodförändring i Zetterqvist & Ramstedt, 2021; Ramstedt, 2022).

Svarsfrekvens:

Bortfallet har ökat successivt under perioden, vilket har varit en generell utveckling för den här typen av undersökningar. 2003 var bortfallet 50 % och därefter ökade det till 74 % 2016/17. Sedan dess har däremot en nedgång skett och 2021 var bortfallet 66 %. Det som definieras som bortfall i undersökningen är gruppen av personer som av olika skäl inte gått att nå för intervju eller som inte velat ingå i undersökningen. Denna grupp har dock ersatts av andra personer från urvalet som intervjuats istället för att erhålla det önskade antalet respondenter. För mer information se CAN-rapport 142 och 152.

Jämförbarhet över tid

Till följd av metodologiska förbättringar (utökad svarsväg och förfinad viktvariabel) är resultaten inte fullt jämförbara före och efter 2019. Detta år genomfördes parallella datainsamlingar för att kunna effekterna på resultaten med tidigare (2019A) och nuvarande (2019B) metodik.

Utvecklingsarbete

Vid halvårsskiftet 2013 genomfördes vissa förändringar i den metodik som används i Monitormätningarna. Innan ändringen var urvalet ett telefonnummerbaserat representativt befolkningsurval av svensktalande personer. Det omfattade hushållstelefonnummer med kompensation för hemliga telefonnummer. Ett urval drogs per månad och intervjuerna genomfördes under drygt två veckor varje månad. Numera används ett individbaserat urval och intervjuerna genomförs kontinuerligt, med ungefär 350 intervjuer per vecka. Ett nytt urval dras varje vecka och det bearbetas under fyra veckor. Åldersintervallet för personerna i urvalet ändrades från 16-80 år till 17-84 år. Förändringarna har dock påverkat resultaten i liten utsträckning, vilket innebär att de redovisade uppgifterna är jämförbara över tid. För mer information om de förändringar som genomfördes 2013 se CAN-rapporterna 140 och 142.

I rapporten som publicerades i december 2021 med data fram till 2020 genomfördes följande revidering i metodiken gällande skattningen av oregistrerade cigaretter: den uppräkningskvot som tidigare bara använts från 2013 och framåt, applicerades nu även på tidigare år dvs. från 2003 och fram till 2019. Anledningen är att det efter flera år av skattningar av uppräkningsfaktorn visade sig att den låg mycket stabilt runt 1.5 och att det inte fanns skäl att tro att situationen var annorlunda tidigare dvs. 2003-2013. Men med den nya digitala enkäten och de nya vikterna som infördes 2019 visade det sig att det inte längre förekom någon underrapportering varför ingen uppräkningskvot av självrapporterad oregistrerad tobak har gjorts sedan dess.

Metodologiska förbättringar genomfördes inför 2019 och detta år genomfördes parallella datainsamlingar med tidigare (2019A) och nuvarande (2019B) metod. Som nämnts ovan förfinades viktörfarandet från och med 2019B, samtidigt som respondenterna även gavs möjlighet att själva besvara enkäten digitalt, som ett alternativ till telefonintervju. Detta har påverkat resultatens jämförbarhet över tid. För mer information, se CAN-rapport 182, 201, 202 och 204.